

2025. 12 (5)

Asian Journal "STEPPE PANORAMA"

ISSN 2710-3994

ISSN 2710-3994 (online)

Құрылтайшысы және баспагері: Қазақстан Республикасы Ғылым және жоғары білім министрлігі Ғылым комитеті Ш.Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институты ШЖҚ РМК

Ғылыми журнал Қазақстан Республикасы Инвестициялар және даму министрлігінің Байланыс, ақпараттандыру және ақпарат комитетінде 2025 ж. 5 сәуірде тіркелген. Тіркеу нөмірі № KZ91VPY00116246. Жылына 6 рет жарияланады (электронды нұсқада).

Журналда тарих ғылымының *келесі бағыттары* бойынша ғылыми жұмыстар жарияланады: тарих, этнология.

Жарияланым тілдері: қазақ, орыс, ағылшын.

Редакция мен баспаның мекен-жайы:

050010 Қазақстан Республикасы, Алматы қ., Шевченко көш., 28-үй

ҚР ҒЖБМ ҒК Ш.Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институты ШЖҚ РМК

Тел.: +7 (727) 261-67-19, +7 (727) 272-47-59

Журнал сайты: <https://ajspiie.com>

© Ш.Ш. Уәлиханов атындағы
Тарих және этнология институты 2025
© Авторлар ұжымы, 2025

БАС РЕДАКТОР

Қабылдинов Зиябек Ермұқанұлы — тарих ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі, ҚР ҒЖБМ ҒКШ.Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институтының бас директоры. (Қазақстан)

РЕДАКЦИЯЛЫҚ АЛҚА

Аутрам Алан (Outram Alan) — археология ғылымдарының докторы, Эксетер университеті, тарих және археология кафедрасының профессоры. (Ұлыбритания)

Аширов Адхамжон Азимбаевич — тарих ғылымдарының докторы, профессор, Өзбекстан Республикасы Ғылым академиясының Тарих институтының Этнология және антропология орталығының меңгерушісі. (Өзбекстан)

Әбіл Еркін Аманжолұлы — тарих ғылымдарының докторы, профессор, ҚР Парламенті Мәжілісінің депутаты. (Қазақстан)

Әлімбай Нұрсан — тарих ғылымдарының кандидаты, профессор, Ш.Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институтының бас ғылыми қызметкері. (Қазақстан)

Вернер Кунтһиа (Werner Cynthia) — тарих ғылымдарының докторы, профессор, Техас университеті. (АҚШ).

Дайнер Александр (Diener Alexander) – тарих ғылымдарының докторы, профессор. Канзас университеті. (АҚШ)

Жаркен Айгүл Мәлікқызы — тарих ғылымдарының докторы, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия Ұлттық университетінің профессоры. (Қазақстан)

Көкебаева Гүлжауһар Какенқызы — тарих ғылымдарының докторы, профессор, Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті. (Қазақстан)

Кригер Виктор (Kriege Viktor) — тарих ғылымдарының докторы, Нюрнбергтегі Бавариялық немістер мәдени орталығының (BKDR) ғылыми қызметкері. (Германия)

Оайон Изабель (Ohayon Isabelle) — тарих ғылымдарының кандидаты, профессор, CERCEC директорының орынбасары, Францияның Ұлттық ғылыми зерттеу орталығының (CNRS) қызметкері. (Франция)

Сабурова Татьяна — тарих ғылымдарының докторы, профессор, Индиана университеті. (АҚШ)

Моррисон Александр (Morrison Alexander) — PhD, Оксфорд университетінің профессоры. (Ұлыбритания)

Муминов Ашірбек Құрбанұлы — тарих ғылымдарының докторы, профессор, Ислам тарихы, өнер және мәдениет ғылыми-зерттеу орталығының аға ғылыми қызметкері IRCICA – İslam Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi. (Түркия)

Римантас Желвис (Želvys Rimantas) — тарих ғылымдарының докторы, профессор, Вильнюс педагогикалық университеті. (Литва)

Смағұлов Оразақ Смағұлұлы – тарих ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі, Балон ғылым академиясының корр.-мүшесі, Ш.Ш. Уәлиханов атындағы сыйлықтың лауреаты, ғылым мен техниканың еңбек сіңірген қайраткері, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің профессоры. (Қазақстан)

Таймағамбетов Жәкен Қожахметұлы — тарих ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі, ҚР Ұлттық музейі. (Қазақстан)

Томохико Уяма — PhD, Хоккайдо университетінің Славян және Еуразиялық зерттеулер орталығының профессоры (Жапония)

Ян У. Кэмпбелл (Ian W. Campbell) — PhD, Калифорния университетінің профессоры (АҚШ)

ЖАУАПТЫ РЕДАКТОР

Қаипбаева Айнагүл Толғанбайқызы — тарих ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған профессор, Ш.Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институтының жетекші ғылыми қызметкері. (Қазақстан)

ҒЫЛЫМИ РЕДАКТОРЛАР

Қапаева Айжан Тоқанқызы — тарих ғылымдарының докторы, профессор, Ш.Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институтының Бас ғылыми қызметкері. (Қазақстан)

Кубеев Рустем Жаулыбайұлы — Ш.Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институтының ғылыми қызметкері. (Қазақстан)

ТЕХНИКАЛЫҚ ХАТШЫ

Копеева Сания Жуматайқызы — магистр, Ш.Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институтының қызметкері. (Қазақстан).

ISSN 2710-3994 (online)

Учредитель и издатель: РГП на ПХВ «Институт истории и этнологии им.Ч.Ч. Валиханова»
Комитета науки Министерства науки и высшего образования Республики Казахстан

Научный журнал зарегистрирован в Комитете связи, информатизации и информации
Министерства по инвестициям и развитию Республики Казахстан, свидетельство
о регистрации:

№ KZ91VPY00116246 от 03.04.2025 г. Публикуется 6 раз в год (в электронном формате).

В журнале публикуются научные работы *по следующим направлениям* исторической науки:
история, этнология.

Языки публикации: казахский, русский, английский.

Адрес редакции и издательства:

050010 Республика Казахстан, г. Алматы, ул. Шевченко, д. 28

РГП на ПХВ Институт истории и этнологии им. Ч.Ч. Валиханова КН МНВО РК

Тел.: +7 (727) 261-67-19, +7 (727) 272-47-59

Сайт журнала: <https://ajspiie.com>

© Институт истории и этнологии
имени Ч.Ч. Валиханова, 2025
© Коллектив авторов, 2025

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР

Кабульдинов Зиябек Ермуханович — доктор исторических наук, профессор, академик НАН РК, генеральный директор Института истории и этнологии им. Ч.Ч. Валиханова КН МНВО РК. (Казахстан)

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ

Абиль Еркин Аманжолович — доктор исторических наук, профессор, Депутат Мажилиса Парламента РК. (Казахстан)

Алимбай Нурсан — кандидат исторических наук, профессор, главный научный сотрудник Института истории и этнологии им. Ч.Ч. Валиханова. (Казахстан)

Аутрам Алан (Outram Alan) — доктор археологических наук, профессор департамента археологии и истории Университета Эксетера. (Великобритания)

Аширов Адхамжон Азимбаевич — доктор исторических наук, профессор, заведующий Центром этнологии и антропологии Института истории Академии наук Республики Узбекистан. (Узбекистан)

Вернер Синтия (Werner, Cynthia) — доктор исторических наук, профессор. Техасский университет. (США)

Дайнер Александр (Diener Alexander) – доктор исторических наук, профессор. Канзасский университет (США)

Жаркен Айгуль Маликовна – доктор исторических наук, профессор Евразийского национального университета им. Л.Н. Гумилёва. (Казахстан)

Исмагулов Оразак Исмагулович — доктор исторических наук, профессор, академик НАН РК, член-корр. Болонской академии наук, лауреат премии им. Ч.Ч. Валиханова, заслуженный деятель науки и техники, профессор Евразийского национального университета имени Л.Н. Гумилева. (Казахстан)

Кокебаева Гульжаухар Какеновна — доктор исторических наук, профессор Казахского национального педагогического университета имени Абая. (Казахстан)

Кригер Виктор (Kriege Viktor) — доктор исторических наук, научный сотрудник Баварского культурного центра немцев (BKDR) в Нюрнберге. (Германия)

Моррисон Александр (Morrison Alexander) — PhD, профессор Оксфордского университета. (Великобритания)

Муминов Аширбек Курбанович — доктор исторических наук, профессор, старший научный сотрудник Исследовательского центра исламской истории, искусства и культуры. IRCICA – İslâm Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi. (Турция)

Оайон Изабель (Ohayon Isabelle) — кандидат исторических наук, профессор, заместитель директора CERCEC, сотрудник Национального центра научных исследований Франции (CNRS). (Франция)

Римантас Желвис (Želvys Rimantas) — доктор педагогических наук, профессор, Вильнюсский педагогический университет. (Литва)

Сабурова Татьяна — доктор исторических наук, профессор, Университет Индианы. (США)

Таймагамбетов Жакен Кожаметович — доктор исторических наук, профессор, академик НАН РК, Национальный музей РК. (Казахстан)

Томохико Уяма — PhD, профессор Центра славяно-евразийских исследований Хоккайдского университета (Япония)

Ян Кэмпбелл (Ian W. Campbell) — PhD, профессор Калифорнийского университета (США)

ОТВЕТСТВЕННЫЙ РЕДАКТОР

Каипбаева Айнагуль Толганбаевна — кандидат исторических наук, ведущий научный сотрудник Института истории и этнологии им. Ч.Ч. Валиханова. (Казахстан)

НАУЧНЫЕ РЕДАКТОРЫ

Капаева Айжан Токановна — доктор исторических наук, профессор, главный научный сотрудник Института истории этнологии им. Ч.Ч. Валиханова. (Казахстан).

Кубеев Рустем Джаулыбайулы — научный сотрудник Института истории и этнологии им. Ч.Ч. Валиханова. (Казахстан).

ТЕХНИЧЕСКИЙ СЕКРЕТАРЬ

Копеева Сания Жуматаевна — магистр, сотрудник Института истории и этнологии им. Ч.Ч. Валиханова. (Казахстан).

ISSN 2710-3994 (online)

Founder and publisher: RSE on REM "Ch.Ch. Valikhanov Institute of History and Ethnology" of the Committee of Science of the Ministry of Science and Higher Education of the Republic of Kazakhstan

The scientific journal is registered at the Committee for Communications, Informatization and Information of the Ministry for Investments and Development of the Republic of Kazakhstan, registration certificate: No. KZ91VPY00116246 dated 03.04.2025. The journal is published 6 times a year (in electronic format).

The journal publishes scientific works in the *following areas* of historical science: history, ethnology.

Publication languages: Kazakh, Russian, English.

Editorial and publisher address:

28 Shevchenko Str., 050010, Almaty, Republic of Kazakhstan

RSE on REM Ch.Ch. Valikhanov Institute of History and Ethnology CS MSHE of the Republic of Kazakhstan

Tel.: +7 (727) 261-67-19, +7 (727) 272-47-59

Journal website: <https://ajspiie.com>

© Ch.Ch. Valikhanov Institute
of History and Ethnology, 2025
© Group of authors, 2025

EDITOR-IN-CHIEF

Kabuldinov Ziabek Ermukhanovich — Doctor of Historical Sciences, Professor, Academician of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan, General Director of Ch.Ch. Valikhanov Institute of History and Ethnology SC MSHE RK. (Kazakhstan)

EDITORIAL BOARD

Abil Yerkin Amanzholovich — Doctor of Historical Sciences, Professor, Member of the Mazhilis of the Parliament of the RK. (Kazakhstan)

Alimbay Nursan — Candidate of Historical Sciences, Professor, Chief Researcher at the Ch.Ch. Valikhanov Institute of History and Ethnology. (Kazakhstan)

Azimqulov Javohir — Doctor of Historical Sciences, Professor, Head of the Center for Ethnology and Anthropology at the Institute of History, Academy of Sciences of the Republic of Uzbekistan. (Uzbekistan)

Diener Alexander — Doctor of Political Science, Professor, University of Kansas. (USA)

Ian W. Campbell — PhD, Professor at the University of California (USA)

Ismagulov Orazak Ismagulovich — Doctor of Historical Sciences, Professor, Academician of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan, Corresponding Member of Bologna Academy of Sciences, winner of Ch.Ch. Valikhanov Award, Honored Worker of Science and Technology, Professor of L.N. Gumilyov University. (Kazakhstan)

Kokebayeva Gulzhaukhar Kakenovna — Doctor of Historical Sciences, Professor at the Abai Kazakh National Pedagogical University. (Kazakhstan)

Kriege Viktor — Doctor of Historical Sciences, Researcher at the Bavarian Cultural Center of Germans (BKDR) in Nuremberg. (Germany)

Morrison Alexander — PhD, Professor, University of Oxford. (UK)

Muminov Ashirbek Kurbanovich — Doctor of Historical Sciences, Professor, Senior Researcher at the Research Center for Islamic History, Art and Culture. IRCICA (İslâm Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi). (Turkey)

Ohayon Isabelle — Candidate of Historical Sciences, Professor, Deputy Director of CERCEC, Researcher at the French National Center for Scientific Research (CNRS). (France)

Outram Alan — Doctor of Archaeological Sciences, Professor in the Department of Archaeology and History at University of Exeter. (Britain)

Rimantas Želvys — Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Vilnius Pedagogical University. (Lithuania)

Saburova Tatiana — Doctor of Historical Sciences, Professor, Indiana University. (USA)

Taimagambetov Zhaken Kozhakhmetovich — Doctor of Historical Sciences, Professor, Academician of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan, National Museum of the Republic of Kazakhstan. (Kazakhstan)

Werner, Cynthia — Doctor of Historical Sciences, Professor, Texas university. (USA)

Tomohiko Uyama — PhD, Professor at the Slavic-Eurasian Research Center, Hokkaido University. (Sapporo, Japan)

Zharken Aigul — Doctor of Historical Sciences, Professor at L.N. Gumilyov Eurasian National University. (Kazakhstan)

EXECUTIVE EDITOR

Kaipbayeva Ainagul Tolganbayevna — Candidate of Historical Sciences, leading researcher at Ch.Ch. Valikhanov Institute of History and Ethnology (Kazakhstan).

ACADEMIC EDITOR

Kapaeva Aizhan Tokanovna — Doctor of Historical Sciences, Professor, Chief Researcher at the Ch.Ch. Valikhanov Institute of History and Ethnology. (Kazakhstan)

Kubeyev Rustem Dzhaulbayuly — researcher at Ch.Ch. Valikhanov Institute of History and Ethnology. (Kazakhstan)

TECHNICAL SECRETARY

Kopeyeva Saniya Zhumataevna — Master's, researcher at Ch.Ch. Valikhanov Institute of History and Ethnology. (Kazakhstan)

ЭТНОЛОГИЯ/АНТРОПОЛОГИЯ / ETHNOLOGY/ANTHROPOLOGY

Published in the Republic of Kazakhstan
Asian Journal “Steppe Panorama”
Has been issued as a journal since 2014
ISSN 2710-3994.
Vol. 12. Is. 5, pp. 1518-1529, 2025
Journal homepage: <https://ajspiie.com>

FTAXP / МПНТИ / IRSTI 03.20
https://doi.org/10.51943/2710-3994_2025_12_5_1518-1529

EARTH BURIAL GROUNDS LOCATED IN THE CENTRAL SECTOR OF THE NECROPOLIS OF THE ZHAYIK SETTLEMENT (BASED ON THE RESULTS OF ARCHAEOLOGICAL RESEARCH IN 2015)

Kalmenov Murat^{1*}, *Bizhanova Aliya*²

¹West Kazakhstan Innovation and Technology University
(94, Nazarbayev Avenue, 090000 Oral, Republic of Kazakhstan)
Candidate of Historical Sciences, PhD, Associate Professor
 <https://orcid.org/0000-0001-9446-5500>. E-mail: kalmenoff@mail.ru

*Correspondent author

²West Kazakhstan Innovation and Technology University
(94, Nazarbayev Avenue, 090000 Oral, Republic of Kazakhstan)
Candidate of Historical Sciences, Associate Professor
 <https://orcid.org/0000-0001-9371-7198>. E-mail: aaliyka@mail.ru

© Valikhanov IHE, 2025

© Kalmenov M., Bizhanova A., 2025

Abstract. *Introduction.* The Zhayik settlement, which belongs to the period of the Golden Horde, was discovered in 2001. Archaeological research has been conducted since 2002. During the research, several residential buildings, public facilities, and economic structures were identified in the city. Archaeological investigations were conducted at the sites of residential buildings, a bathhouse, and kilns for firing bricks, limestone, and ceramics. The conditional necropolis of the city is located on Zheltau-Svistun Mountain, where mounds, several mausoleums, and ground burial graves were examined. *The purpose and objectives of the study.* During the archaeological excavations at the necropolis of the Zhayik settlement, which was part of the Golden Horde in the 13th and 14th centuries, the burial traditions of the inhabitants of the settlement during this period were determined, and the religious and spiritual views were analyzed. *Results.* During the study, materials were collected on the structures and burial traditions of 17 ground graves. They are located in the northern direction from the “Big” and “Small” Mausoleums, in the central sector the conditional of the necropolis of the settlement. *Conclusions.* The article discusses the results of an archaeological study conducted in the field season of 2015 in the southern part of the necropolis of the Zhayik settlement. According to the identified archaeological materials, the ground burial graves date back to the 13th–14th centuries. No sacrificial artifacts were found in the excavation area.

Keywords: Zhayik settlement, archaeological research, necropolis of the settlement, earring in the form of a “question” mark

For citation: Kalmenov M., Bizhanova A. Earth burial grounds located in the central sector of the necropolis of the Zhayik settlement (based on the results of archaeological research in 2015) // Asian Journal “Steppe Panorama”. 2025. Vol. 12. No. 5. Pp. 1518–1529. (In Kaz.).

DOI: [10.51943/2710-3994_2025_12_5_1518-1529](https://doi.org/10.51943/2710-3994_2025_12_5_1518-1529)

ЖАЙЫҚ ҚАЛАШЫҒЫ ҚОРЫМЫНЫҢ ОРТАЛЫҚ БӨЛІМІНДЕГІ ЖЕРЛЕУ ОРЫНДАРЫ (2015 ЖЫЛЫ АРХЕОЛОГИЯЛЫҚ ЗЕРТТЕУЛЕРДІҢ НӘТИЖЕЛЕРІ БОЙЫНША)

Калменов Мурат Дабылович^{1*}, Бижанова Алия Ермековна²

¹Батыс Қазақстан инновациялық-технологиялық университеті
(194-үй, Н. Назарбаев даңғ., 090000 Орал, Қазақстан Республикасы)
PhD, қауымдастырылған профессор

 <https://orcid.org/0000-0001-9446-5500>. E-mail: kalmenoff@mail.ru

*Автор-корреспондент

²Батыс Қазақстан инновациялық-технологиялық университеті
(194-үй, Н. Назарбаев даңғ., 090000 Орал, Қазақстан Республикасы)
Тарих ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған профессор

 <https://orcid.org/0000-0001-9371-7198>. E-mail: aaliyka@mail.ru

© Ш.Ш. Уәлиханов атындағы ТАЭ, 2025

© Калменов М.Д., Бижанова А.Е., 2025

Аңдатпа. *Kіріспе.* Алтын Орда кезеңімен белгіленетін Жайық қаласы 2001 жыл ашылып, археологиялық зерттеу жұмыстары 2002 жылдан бастап жүргізілген. Зерттеу жұмыстары барысында қаланың аумағынан бірнеше тұрғын үйлер, қоғамдық және шаруашылық нысандар анықталған. Зерттеу нәтижесінде – кірпішті, әк-тасты және қыш ыдыстарды күйдіретін пештер, монша және тұрғын үйлер табылып зерттелген. Желтаудың үстінде қаланың бейіті-некрополи орналасып, ол жерден обалар, бірнеше кесенелер мен жерлеу қабір орындары зерттелген. *Зерттеу жұмысының мақсаты.* XIII–XIV ғасырлардағы Алтын Орданың құрамына болған Жайық қалашығындағы жерлеу орындарында жүргізілген археологиялық зерттеу жұмыстары барысында сол кезеңдегі тұрғындардың жерлеу дәстүрін анықтап, мемлекеттегі діни көзқарастарын талдау болып табылады. *Нәтижелері.* Археологиялық зерттеу жұмыстары барысында қала бейітінің орталық бөлігінде, «Кіші кесене» және «Үлкен кесененің» солтүстік бағытына қарай орналасқан 17 қабірдің құрылымы мен жерлеу дәстүрі туралы ақпараттар алынды. *Қорытынды.* Ортағасырлық Жайық қалашығының шартты түрдегі қорымының оңтүстік бөлімінде 2015 жылғы дала маусымында жүргізілген археологиялық зерттеу жұмыстарының қорытындысы берілген. Бұл нысандар археологиялық материалдарға сүйене отырып XIII–XIV ғғ. жатқызылды.

Түйін сөздер: Жайық қалашығы, археологиялық қазба жұмыстары, қалашық бейіті, «сұрақ» белгісі пішінді сырға

Дәйексөз үшін: Калменов М.Д., Бижанова А.Е. Жайық қалашығы қорымының орталық бөліміндегі жерлеу орындары (2015 жылы археологиялық зерттеулердің нәтижелері бойынша) // Asian Journal “Steppe Panorama”. 2025. Т. 12. № 5. 1518–1529 бб. (Қазақш.).

DOI: 10.51943/2710-3994_2025_12_5_1518-1529

ГРУНТОВЫЕ МОГИЛЬНИКИ, РАСПОЛОЖЕННЫЕ НА ЦЕНТРАЛЬНОМ СЕКТОРЕ НЕКРОПОЛЯ ГОРОДИЩА ЖАЙЫК (ПО РЕЗУЛЬТАТАМ АРХЕОЛОГИЧЕСКИХ ИССЛЕДОВАНИЙ В 2015 ГОДУ)

Калменов Мурат Дабылович^{1*}, Бижанова Алия Ермековна²

¹Западно-Казахстанский инновационно-технологический университет
(д. 194, проспект Н. Назарбаева, 090000 Уральск, Республика Казахстан)
Кандидат исторических наук, PhD, ассоциированный профессор

 <https://orcid.org/0000-0001-9446-5500>. E-mail: kalmenoff@mail.ru

²Западно-Казахстанский инновационно-технологический университет
(д. 194, проспект Н. Назарбаева, 090000 Уральск, Республика Казахстан)
Кандидат исторических наук, ассоциированный профессор
 <https://orcid.org/0000-0001-9371-7198>. E-mail: aaliyka@mail.ru

© ИИЭ им. Ч.Ч. Валиханова, 2025

© Калменов М.Д., Бижанова А.Е., 2025

Аннотация. *Введение.* Городище Жайык, относящиеся к периоду Золотая Орда, был открыт в 2001 году. С 2002 года проводились археологические исследования. В ходе исследовательских работ на территории города выявлено несколько жилых домов, общественных и хозяйственных объектов. Археологические исследования были проведены на месте жилых домов, бани, также в печах для обжига кирпича, известняка и керамики. На Желтау-Свистун горе располагается условный некрополь города, где были обследованы курганы, несколько мавзолеев и грунтово-погребальные могилы. *Цель и задачи исследования.* В ходе археологических изысканий на условном некрополе городища Жайык, входившего в состав Золотой Орды в XIII–XIV веках, были определены: погребальная традиция жителей городища того периода, также проанализированы религиозные взгляды в государстве. *Результаты.* Во время исследования были собраны материалы о конструкциях и погребальных традициях 17 грунтовых могил. Они расположены в северном направлении от «Большого» и «Малого» мавзолеев, в центральном секторе условного некрополя городища. *Выводы.* В статье рассматриваются результаты археологического исследования проведенного в полевом сезоне 2015 года в южной части условного некрополя городища Жайык. По выявленным археологическим материалам грунтово-погребальные могилы относятся к XIII–XIV вв. Каких-либо артефактов жертвенного характера на площади раскопов не обнаружено.

Ключевые слова: Городище Жайык, археологические исследования, некрополь городища, серьга в виде знака «вопроса»

Для цитирования: Калменов М.Д., Бижанова А.Е. Грунтово-погребальные могилы, расположенные на центральном секторе некрополя городища Жайык (по результатам археологических исследований в 2015 году) // Asian Journal “Steppe Panorama”. 2025. Т. 12. № 5. С. 1518–1529. (На Каз.). DOI: 10.51943/2710-3994_2025_12_5_1518-1529

Кіріспе

Орта ғасырлардағы, атап айтқанда Алтын Орда кезеңі XIV ғасыр ескерткіші Жайық қалашығы тұрғындарының жерлеу дәстүрі туралы ақпарат тым аз екені рас. Ислам Алтын Орда мемлекетін қалыптастыруда және оны дамытуда маңызды рөл атқарды. Орта ғасырлардағы жазба деректер мен саяхатшылардың ақпараттарында исламның қоғамға енуі және оның орнының айқындап бекітілуі туралы мәліметтер жеткілікті. Алтын Ордадағы ислам тарихы өте кең ауқымды зерттеулерге ие, олардың негізгі тұжырымдары – Алтын Орда хандары мен аристократиясы, кейін ала қалалық тұрғындар арасында исламды қабылдаудың қиындықтары төңірегінде өрбитіні айқын байқалады. Бұндай дискуссияда алдымен рухани көзқарастары Ұлы Ясыға негізделген хандардың жеке діни қалау-құмарына және исламды мемлекеттік дін ретінде бекіткеннен кейінгі мәдениеттің қарқынды өрлеп дамуы басты назарда болады (Измайлов, 2006: 53–88; 2012: 98–117; Исхаков, Измайлов, 2007: 110–117; Кульпин, 2009: 35–40; Измайлов, Усманов, 2009: 599–617). Осындай контекстегі пікірлер көшпелі халықтардың діни жағдайы анық байқалады. Мысалы: «сонымен қатар, Жошы Ұлысындағы тұрғындар арасындағы исламның таралу көлемін артық бағалауға болмайды, өйткені даладағы халықтың басым көпшілігі және аристократтардың исламға көшуі жаппай болған жоқ» (Измайлов, 2006: 65); «Берке ханның идеологиялық жаңашылдығы қарапайым көшпелі халыққа өте төмен дәрежеде әсер еткендігін қазіргі заман тарихшыларының (әсіресе археологтар) бәрі мойындайды» (Гарустович, 2012: 85; 2012а: 58). Сонымен қатар, көшпенділер арасында ислам діні моңғолдарға дейінгі кезеңде тарала бастағандығы туралы пікірлер де жеткілікті (Пилипчук, 2015: 68).

Жұмысымыздың мақсаты Алтын Орда кезеңінде өмір сүрген тұрғындарының жерлеу қабіріндегі дәстүрінің типологиялық сипаттамасын алу болып есептеледі. Дереккөз ретінде Жайық қалашығы қорымында (некрополь) орналасқан қабірлі жерлеу орындары алынды. Бұл нысандарда жүргізілген археологиялық зерттеу жұмыстары нәтижесі қала тұрғындарының мұсылман жерлеу рәсімінің жергілікті дәстүрі туралы мәлімет алуға мүмкіндік берді. Осы мекенмен шекаралас аймақтардағы сол кезеңдегі мұсылман жерлеу материалдарымен салыстыра отырып, қалашық тұрғындарының жерлеу дәстүрін зерттеу Қазақстанның Батыс өңірлерінде исламның орнығуы тарихына қосымша ақпараттарды жариялауға мүмкіндік береді. Қалашық жерлеу орындарын зерттеу барысында мұсылман жерлеу канонының екі негізгі талабы – жерлеуде мәйіттен басқа материалдардың болмауы және марқұмның бет-әлпетін Меккеге бағыттап бұру (кұбланы сақтау) айқын байқалады (Бисембаев, Гуцалов, 1998: 152–161).

Материалдары мен әдіс-тәсілдері

Қазіргі таңда қалашық қорымының (некрополь) шекарасы толық белгіленбеген. 2002 және 2013 жылдары ғылыми айналысқа «үлкен кесене», «кіші кесене» және «дөңгелек пішіндегі жерлеу» орны деп аталған нысандарда зерттеу жұмыстары жүргізілді (Байпақов және басқалар, 2002: 72–75; Байпақов және басқалар, 2005: 60–62; Калменов, 2014: 201–208; Калменов, 2016: 55–63). 2015 жылы жаңа нысандарды іздеу мақсатындағы барлау жұмыстары кезінде жасалған шурф аумағынан қабірдің контурлары белгіленіп сол сектордан қазба жұмыстары ұйымдастырылды. Археологиялық қазба жұмыстары 17 қабірде жүргізілді. Ұсынылып отырған ақпарат қазіргі таңға дейін тек ғылыми есеп ретінде болып, мұрағатта сақтаулы тұрған зерттеу нәтижелерін жариялап отырмыз.

Зерттелген қабір шұңқырларының пішіні қарапайым тікбұрышты етіп қазылған. Бірнешеуінде шұңқырдың қабырғалары төменге қарай сәл тарылған немесе түбіне қарай кеңейген. Алайда шұңқырлардағы мұндай ауытқуларды этникалық немесе діни сипаттағы айырмашылықтарға байланысты жерлеу рәсімінің ерекше белгілері деп санауға болмайды. Шұңқырлардың орташа тереңдігі 1 м-ге дейін жетеді. Үстінде ағаш жабыны бар құрылым бірнеше қабірлерде кездеседі. Қабірдің ағаш жабыны, әдетте, әртүрлі мөлшерде болып қабірдің үстіне көлденең қойылған. Бір қабірде мәйітті ағаштан жасалған табытқа салып жерлеген. Жерленген барлық мүрделердің бет-әлпеті оңтүстік және оңтүстік-батысқа бағытталған. Жерленгендердің қабірде жатқызуында (поза) ешқандай көзге түсетін ерекшеліктер жоқ. Зерттелген жерлеу орындарының сегізінде балалар жерленген.

Талқылау

Алтын Орда кезеңіндегі XIII–XIV ғасырларда болған жерлеу рәсімі мен дәстүрі археологиялық материалдарда да көрініс тауып отыр. Зерттеушілер бұл кезеңнің ескерткіштерін үш хронологиялық топқа бөледі: I) моңғолдардың келуіне дейінгі кезеңі (XII–XIII ғасырдың басы); II) Алтын Орда, пұтқа табынушылық кезеңі (XIII ғасырдың ортасы – XIV ғасырдың бірінші ширегі); III) Алтын Орда, мұсылман дәстүрі кезеңі (XIV ғасырдың ортасы – XV ғасырдың басы) (Федоров-Давыдов, 1966: 274; Иванов, Кригер, 1988: 103). Осы кезеңдегі о дүниелік болған адамды жерлеу рәсіміндегі бір ерекшелікті Г.А. Федоров-Давыдов көрсеткен. Оның пікірінше жерлеу шұңқырының төменінде жиектер жасау шығыстан әкелінген. Олар Алтын Орда кезеңінде едәуір жиілеп, басқа жерлеу орындарынан ерекшеленген. Осы кезеңнен бастап жерлеу камерасында жылқы сүйегі кездеспейді. Мүрденің солтүстікке қарай бағдары, қабірлердің үстіндегі тастан жасалған қоршаулар мен шұңқырдағы жиектермен ерекшеленуі жаңа дәуірді білдіреді (Федоров-Давыдов, 1966: 270).

Бұл ерекшеліктер ортағасырлық еуропалықтардың жазбаларында, атап айтсақ Плато Карпини мен Вильгельм Рубрук (Путешествие..., 1993: 172) шығармаларында көрсетілген. Астрахан облысының аумағында, Еділдің оң жағалауындағы Кривая Лука обалар тобының № 5 обасын зерттеу барысында жерлеу камерасында күрделі рәсімдердің іздері тіркелген.

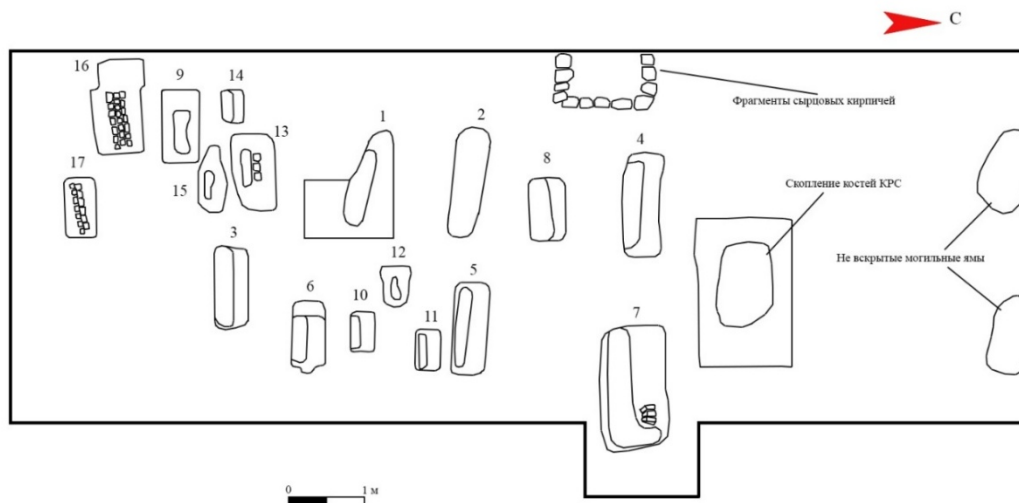
Обаның бүкіл периметрі бойымен бөренелерден жасалған сегізбұрышты конструкция табылған (Федоров-Давыдов, 1984: 100).

Жайық қалашығының қорымындағы зерттелген жерлеу орындарын талдауды қорытындылай келе, жерлеу рәсіміндегі жалпы белгілерді толықтырып анықтауға болады. Алтын Орда кезеңі жерлеу рәсімінде мүрденің бағытталуы шығыстан солтүстік пен батысқа өзгеруімен ерекшеленеді. Қабір шұңқырларының пішіні жеңілдетілген. Сонымен қатар, Алтын Орда кезеңінде әртүрлі географиялық аймақтарда, эволюциялық тұрғыдан алғашында Оңтүстік Сібірде пайда болған жерлеу дәстүрлері көрініс табады (Қызласов, 1980: 80–93; Федоров-Давыдов, 1984: 98–99; Боталов, 1992: 230–239).

Зерттеу нәтижелері

Археологиялық зерттеу жұмыстары Желтаудың орталық бөлімінде орналасқан Жайық қалашығының шартты түрдегі қорымында (өйткені жоғарыда айтқанымыздай, қорымның толық шекарасы әлі белгіленбеген), «дөңгелек пішіндегі жерлеу» орнынан оңтүстік-батысқа қарай 300 м. жерде, «үлкен кесенеден» солтүстік бағыттағы тегістікте жүргізілді. Қалашықтың қорымы аумағында алдыңғы далалық маусымдарда бірнеше жерлеу нысандары зерттелді (Байпақов және басқалар, 2002: 72–75; Смағұлов, 2002: 91–103; Байпақов және басқалар, 2005: 60–62; Калменов, 2014: 201–208; Калменов, Бижанова, 2015: 311–314; Калменов, 2016: 55–63). Бұдан бірнеше жыл бұрынғы зерттеу жұмыстарының тәжірибесі көрсеткендей, қазбада жаңа нысандарды анықтау үшін «кілем» әдісі жақсы нәтиже берген еді. Осы маусымда да біз осы әдісті қолдандық.

Алғашында қазба солтүстік-оңтүстік бойы бағытындағы 12×12 м. алаңда жүргізіліп, кейін ала қазба алаңы солтүстікке қарай 30×10 көлемінде кеңейтілді. Қазба орнында жер бедерінің жоғарғы қабаты алып тастағаннан кейін (20–30 см) 17 қабір шұңқырларының контурлар анықталды.

Сурет 1 – Жайық қалашығының қорымында 2015 жылы зерттелген жерлеу орындарының жоспары
[Fig. 1 – Plan of the investigated soil graves in 2015 at the necropolis of the Zhayik settlement]

Табылып зерттелген жерлеу орындарының қысқаша сипаттамасы:

№ 1 жерлеу орны. Бұл нысан 2013 жылы барлау мақсатында жасалған шурфтың шұңқырынан табылды. Қабір шұңқыры жоспарда тікбұрышты пішінді, оның өлшемдері – 2,1×0,9×0,9 м. Шұңқырдың 48–50 см. тереңдігіндегі қабырғасында ені 40 см. болатын жиегі бар. Жерленген адам шалқасынан жатқызылып, басы солтүстік-батысқа, ал беті оңтүстік-батысқа бағытталған, оң қолы дене бойымен болып, сол қолы шынтағы бүгілген, ол жамбастың сол жиегінде орналасқан. Аяқтары иық деңгейімен бірыңғай созылып жатыр.

№ 2 жерлеу орны. Қабір шұңқыры жоспарлы тікбұрышты пішінді, оның өлшемдері – 2,2×0,7×0,6 м. Адам мәйіті шалқасынан жатқызылып, басы батысқа қарай бағытталған, оның екі қолы да дене бойымен созылған. Аяқтары иық деңгейімен бірыңғай созылып жатыр.

№ 3 жерлеу орны. Қабір шұңқыры жоспарлы тікбұрышты пішінді, оның өлшемдері – 1,7×0,6×0,5 м. Шұңқырдың 25 см тереңдігінде ені 40 см болатын жиегі бар. Жерленген адам шалқасынан жатқызылып, оның басы батысқа, ал беті оңтүстікке қарай бағытталған. Оның омыртқаларының орта бөлімі қисайған. Оң қолы жамбас сүйектерінің астында қалған. Аяғының сүйектері сәл бүгілген.

№ 4 жерлеу орны. Қабір шұңқыры жоспарлы тікбұрышты пішінді, оның өлшемдері – 2,3×0,9×0,7 м. Шұңқырдың 40 см. тереңдігінде ені 43 см. болатын жиегі бар. Жерленген адам шалқасынан жатқызылып, оның басы батысқа, ал беті оңтүстікке қарай бағытталған. Оның да оң қолы жамбас сүйектерінің астында қалған, ал сол қолының шынтағы бүгіліп, жамбастың сол жиегінде жатыр. Аяқтары иық деңгейімен бірыңғай созылып жатыр.

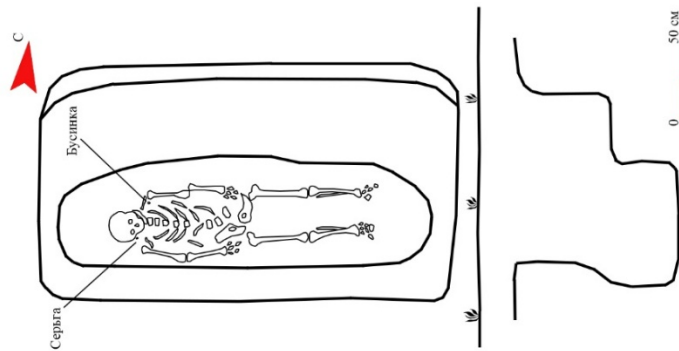
№ 5 жерлеу орны. Қабір шұңқыры жоспарда тікбұрышты пішінді, оның өлшемдері – 1,3×0,5×0,6 м. Шұңқырдың 30 см. тереңдігінде ені 20 см. болатын жиегі бар. Жерленген адам шалқасынан жатқызылып, басы батысқа, беті жоғарыға қарай бағытталған. Мәйіттің екі қолы да дене бойымен созылған. Аяқтары иық деңгейімен бірыңғай созылып жатыр. Қабірді тазалау барысында мәйіттің бас сүйегінің оң жағында сырға табылды. Сырға «сұрақ» белгісі пішінінде қола сымнан жасалған. Оның төменгі бөлігіне моншақты сыммен орап ілдірген. Сонымен бірге адамның сол жақ сүйегінің айналасында сарғыштау түсті шыны пастадан жасалған моншақ табылды. Жерлеу орындарында сырғалар өте кең таралған санатқа жатады, олар әртүрлі диаметрлі металл сымдардан, қоладан, күмістен, кейде алтыннан жасалған. Олар пішіндеріне байланысты бірнеше түрге бөлуге болады. Мысалы, дөңгелек және «сұрақ» белгісі түрінде. Дөңгелек пішінді сырғаларға кейде моншақ кигізіледі. «Сұрақ» белгісі пішінде жасалған сырғалардың төменгі бөлігінде сым орамасы болып, оған моншақ, маржан немесе жартылай асыл тастан бұйымдар ілдірілген. Ежелгі кезеңнен бері көптеген жағдайларда әйелдердің жерлеу орындарында кездесетін сырға олардың сол жағында кездеседі. Мүмкін, бұл жалпы көшпелі әдет-ғұрыптың көрінісі болып, сәнге ұқсас нәрсе болуы мүмкін. Дәл осынған рәсіммен жерленген сырғалар жақын аумақта, Мокринский I қорымындағы № 9 обаның жерлеу орнынан табылған (Жұмағанбетов, 1995: 32–34).

Сурет 2 – № 5 жерлеу орны. Мүрденің бас сүйегінің оң жағындағы «сұрақ» белгісі түріндегі сырға құлаққа кіргізетін ілгегімен сақталған

[Fig. 2 – Dirt grave No. 5. An earring in the form of a «question mark» on the right side of the buried man's skull]

№ 6 жерлеу орны. Қабір шұңқыры жоспарда тікбұрышты пішінді, оның өлшемдері – 1,3×0,7×0,7 м. Шұңқырдың 43 см. тереңдігінде ені 30 см. болатын жиегі бар. Шұңқырдың жоғарғы бетінде жабылған ағаш конструкциялардың қалдықтары бар. Жерленген адам шалқасынан жатқызылып, оның басы батысқа, ал беті оңтүстікке қарай бағытталған. Оң қолы жамбас сүйектерінің астында қалған, сол қолы дененің бойымен созылған. Аяқтары иық деңгейімен бір шамада созылып жатыр.

Сурет 3 – № 5 жерлеу орнының жоспары
[Fig. 3 – Ground grave plan No. 5]

№ 7 жерлеу орны. Бұл нысан өте қызықты, өйткені мүрдені ағаш табытта жерлеген, сонымен бірге бұл орында бірнеше жерлеу болуы мүмкін. Уақыттың тығыздығынан біз тек бір қабірді аштық. Шұңқырдың өлшемдері – $2,3 \times 1,5 \times 0,4$ м. Жер бедерінің жоғарғы горизонтын алғаннан кейін (20–25 см) жерленген адамның бас сүйегі табылды, ал ағаш табыттың қалдықтары сәл төменде (20 см) орналасқан. Жерленген адамның аяғы мен қолдары айналасында күйдірілген кірпіштердің қалдықтары шоғырланған. Мүрде шалқасынан жатқызылып, басы батысқа, беті жоғарыға қарай бағытталған. Оның оң қолы сәл бүгіліп, жамбас сүйектерінің астында қалған, сол қолы дененің бойымен созылған. Аяқтары иық деңгейімен бір шамада созылып жатыр.

№ 8 жерлеу орны. Қабір шұңқыры жоспарлы тікбұрышты пішінді, оның өлшемдері – $1,3 \times 0,5 \times 0,4$ м. Шұңқырдың 30 см. тереңдігінде ені 15 см. болатын жиегі бар. Қабірдің жоғарғы қабатында көлденең қойылған ағаш жабынның қалдықтары көрінеді. Жерленген адам шалқасынан жатқызылып, оның басы батысқа, ал беті оңтүстікке қарай бағытталған. Адам сүйегінің жоғарғы бөлігі қатты зақымдалған. Оның екі қолы да анатомиялық тәртіптен қозғалып, жерлеу камерасының жиектерінде орналасқан. Аяқтары иық деңгейімен бірыңғай созылып жатыр. Қазба барысында шұңқырда адам сүйегінен басқа материалдар табылмады. Сүйектеріне қарап бұл жерлеу жасөспірімге тиесілі деп болжамдауға болады.

Сурет 4 – № 6 жерлеу орны. Шұңқырдың жоғарғы бетінде жабылған ағаш конструкциялардың қалдықтары
[Fig. 4 – The remains of the wooden structure of the dirt grave No. 6]

Қалашық қорымындағы зерттелген басқа жерлеу орындары балаларға тиісті. Олардың қысқаша сипаттамасы:

№ 9 жерлеу орны. Қабір шұңқыры жоспарлы тікбұрышты пішінді, оның өлшемдері – $0,9 \times 0,3 \times 0,25$ м. Бұл жерлеу орны бос, оны тазарту кезінде ешқандай сүйектер немесе оның

қалдықтары табылған жоқ.

№ 10 жерлеу орны. Қабір шұңқыры жоспарлы тікбұрышты пішінді, оның өлшемдері – 0,55×0,3×0,3 м. Шұңқырдың 25 см. тереңдігінде ені 10 см. болатын аласа жиегі бар. Жерлеу камерасын тазарту жұмысы барысында адамның тек аяқ сүйектері ғана табылды, ал қалған сүйектері жоқ.

№ 11 жерлеу орны. Қабір шұңқыры жоспарлы тікбұрышты пішінді, оның өлшемдері – 1,1×0,3×0,7 м. Шұңқырдың 45 см. тереңдігінде ені 30 см. болатын жиегі бар. Жерленген адам шалқасынан жатқызылып, басы батысқа, беті оңтүстікке бағытталған. Мүрденің қолдары, омыртқа сүйектері және қабырғалар шашыраңқы түрде. Бас сүйегі ұсақталған. Аяқтары иық деңгейімен бірыңғай созылған.

№ 12 жерлеу орны. Қабір шұңқыры жоспарлы тік бұрышты пішінді, оның өлшемдері – 0,9×0,6×0,5 м. Шұңқырдың 30 см тереңдігінде ені 40 см болатын жиегі бар. Жерленген адамның сүйегі өте нашар сақталған. Оның бас сүйегі ұсақталған, қаңқаның қалған бөліктері шашыраңқы және уатылған. Сүйектеріне қарап жерленген төрт-бес айлық нәресте болған деп айта аламыз.

№ 13 жерлеу орны. Қабір шұңқыры жоспарлы тікбұрышты пішінді, оның өлшемдері – 0,8×0,3×0,3 м. Шұңқырдың 20 см. тереңдігінде ені 30 см. болатын жиегі бар. Жиектің үстіне үш күйдірілген кірпішті қойған. Олар тік төрт бұрышты пішінді, өлшемдері – 25×22×4; 23×22×3; 24×23×4 см. Бұл жерлену орнының жағдайы жоғарыда сипатталғанға ұқсас. Мүрденің бас сүйегі ұсақталған, қаңқаның қалған бөліктері шашыраңқы және уақталған, бұл қабір де нәрестеге тиісті.

Сурет 5 – № 13 жерлеу орны. Шұңқыр жиегінің үстіне қойылған үш күйдірілген кірпіш
[Fig. 5 – Three burnt bricks covered burial chamber of the dirt grave No. 13]

№ 14 жерлеу орны. Қабір шұңқыры жоспарда тікбұрышты пішінді, оның өлшемдері – 1×0,3×0,6 м. Шұңқырдың 23 см. тереңдігінде ені 25 см. болатын жиегі бар. Жерлеу камерасын тазарту жұмыстары барысында мүрденің тек бірнеше ұсақталған аяқ сүйектері табылды. Олар шұңқырдың батыс және шығыс бөлігінде жатыр.

№ 15 жерлеу орны. Қабір шұңқыры жоспарда тікбұрышты пішінді, оның өлшемдері – 0,9×0,3×0,5 м. Шұңқырдың 20 см. тереңдігінде ені 23 см. болатын жиегі бар. Жерлеу камерасын тазарту барысында шұңқырдың тек батыс бөлігінде ұсақталған сүйектердің үйіндісі ғана анықталды.

№ 16 және № 17 жерлеу орындары уақыттың тығыздығына байланысты толық ашылмады. Олардың орналасқан жерінің жоғарғы қабатын алғаннан кейін күйдірілген кірпіштің контурлары анық байқалады.

Қазбаның оңтүстік және солтүстік бөлімдерінде басқа да жерлеу шұңқырларының іздері бар. Қазбаның батыс бөлімінде саман кірпішті құрылыстың қалдықтары анық көрінеді. Зерттелген жерлеу орындарын адамды жерлеу дәстүрі және археологиялық материалдардың

негізінде XIII ғасырдың аяғы мен XIV ғасырдың ортасына дейін кезеңге жатқызамыз.

Жұмыс барысында зерттелген № 1, 2, 3, 4, 6, 7, 8 және жерлеу орындарының шұңқырларында адам сүйегінен басқа материалдар табылмаған қабірлер, ал № 9, 10, 11, 12, 13, 14 қабірлер балаларға тиісті деп классификацияласақ болады.

Қорытынды

XIV ғасырдың ортасынан бастап көшпелі қоғамды исламдандыру жерлеу рәсімінде айқын көріне бастайды. Халықтың бір бөлігі, әсіресе қала орталықтарының жанында мекендеген, адамды жерлеу рәсімінде белгіленген дәстүрлерді мүмкіндігінше сақтай отырып, жерлей бастайды. Осы кезеңнен бастап жерлеу орындарында кірпішті қабірлер салу, мәйіттерді саманға орап Меккеге қаратып жерлеу, басқада ілеспе құрал-жабдықтар мүлдем алынып тасталуымен сипатталады (Халикова, 1986: 186). Сонымен бірге, осы кезеңнен бастап жерлеу барысында жынысы мен жасы саралануы байқалады, енді әйелдер мен балаларды жерлеу оңайлатылған рәсім бойынша жасалады.

Алтын Орда көшпенділері арасында ислам діні қашан орнады деген сұраққа нақты жауап беру өте қиын. XX ғасырдың 80 жылдары зерттеушілер арасында «Алтын Орда мұсылман» жерлеу орындарының тобы белгіленіп, оларда әбзелдер, қару-жарақтар және тұрмыстық заттар болмаған, бірақ XIV ғасырдың ортасынан XV ғасырдың басына дейінгі кейбір жерлеу орындарында әйелдердің зергерлік бұйымдары мен тиындар кездескен. Бұл Алтын Орда көшпенділері арасында ислам дінінің орнаған уақытын болжамдауға мүмкіндік береді (Кригер, 2012: 102).

Соңғы жылдары зерттеу жұмыстары нәтижесінде алынған материалдар бұл пікірді айтарлықтай өзгерткен жоқ. Мысалы, жерлеу орындарында артефактілердің болуы, саман немесе кірпіш мазар қоршаулары сияқты исламдық ерекшелікпен үйлескен Алтын Орда жерлеу орындары қазіргі уақытта Батыс Қазақстанда - Целинный I қорымында (Бисембаев, 2003: 126), Кубань облысында - Курчанская ауылында (Чхайдзе, 2009: 116) белгілі. Северский Донецінде (Лесное, Третьяки, Бірінші Власовский қорымдары) мұсылмандық құбыланы, тар жерлеу шұңқырларын, от жағу рәсімі мен жерлеу рәсімінің іздерін біріктіретін қорған астындағы жерлеу орындарының тобы табылды (Кравец: 2002).

Д.В. Васильев Төменгі Еділ бойындағы қала маңындағы жерлеу орындарынан алынған материалдарды пайдалана отырып, XIII ғасырдың аяғы мен XIV ғасырдың бірінші жартысында синкретті пұтқа табынушылық-мұсылмандық дәстүрі бар жерлеу орындарының тобы болғанын және олардың XIV ғасырдың соңына дейін сақталғандығы туралы пікір айтады (Васильев, 2009: 135). Е.П. Мысковтың қорытындыларынан пұтқа табынушылық көшпенділер мен мұсылмандар о дүниелік болғандарын әртүрлі жерлеу орындарына жерлеген деген қорытындыға келген (Мысков, 2015: 260).

Алтын Орданың тұрғындарында мұсылмандық жерлеу дәстүрінің белгілері бар қабірлер – құбла, ляхад, мазар сияқты атрибуттары тарала бастаған. Дегенмен, біз исламнан бұрынғы жерлеу дәстүрлерінің белгілерінің толық әрі тұрақты жиынтығы бар жерлеу орындарын кездестірмедік. Сонымен қатар, XIII-XIV ғғ. Алтын Орда даласында исламның толық енгені туралы айқын айтуға болмайтыны анық. Бұл үдеріс ұзақ уақытқа созылып XIV ғ. ортасымен шектелмейтіні сөзсіз.

Қорыта айтқанда көшпелі мәдениетке бейім халықтың бір бөлігі ұзақ уақыт бойы адамды жерлеуде исламның рәсімдерін формалды түрде сақтай отырып, бұрынғы көзқарастары бойынша қабірлерге, мүрденің қасына басқа да заттарды салуды жалғастырған.

Список литературы

- Байпаков, др., 2002 — *Байпаков К.М., Смагулов Е.А., Ахатов Г.А.* Исследование средневекового города в окрестностях г. Уральска // Вопросы истории и археологии Западного Казахстана. Уральск, 2002. № 1. С. 72–75.
- Байпаков, др., 2005 — *Байпаков К.М., Смагулов Е.А., Ахатов Г.А.* Средневековое городище Жайык. Алматы, 2005.
- Бисембаев, 2003 — *Бисембаев А.А.* Археологические памятники кочевников средневековья Западного Казахстана (VIII-XVIII вв.). Уральск: Полиграфсервис, 2003. 232 с.

- Бисембаев, Гуцалов, 1998 — *Бисембаев А.А., Гуцалов С.Ю.* Новые памятники древних и средневековых кочевников Казахстанского Приуралья // Уфимский археологический вестник. Уфа, 1998. № 1. С. 152–161.
- Боталов, 1992 — *Боталов С.Г.* Аскизский курган монгольского времени Кула-Айгыр // Российская археология, 1992. № 2. С. 230–239.
- Васильев, 2009 — *Васильев Д.В.* Исламизация и погребальные обряды в Золотой Орде (археолого-статистическое исследование. Астрахань: Астраханский университет, 2009. 179 с.
- Гарустович, 2012 — *Гарустович Г.Н.* Религиозная ситуация в Золотой Орде глазами современников // Ислам и власть в Золотой Орде / Ред. И.М. Миргалеев, Э.Г. Сайфетдинова. Казань: Институт истории им. Ш. Марджани АН РТ, 2012. С. 73-97.
- Гарустович, 2012а — *Гарустович Г.Н.* Средневековые авторы о распространении ислама в Улусе Джучи // Вестник Академии наук РБ. 2012а. Т. 17. № 3. С. 55-61.
- Жумаганбетов, 1995 — *Жумаганбетов Т.С.* Золотоордынские памятники Степного Приуралья // Известия НАН РК. Серия общественных наук. 1995. № 4. С. 32–34.
- Иванов, Кригер, 1988 — *Иванов В.А., Кригер В.А.* Курганы кыпчакского времени на Южном Урале (XII–XIV вв.). М.: Наука, 1988. 103 с.
- Измайлов, 2006 — *Измайлов И.Л.* Ислам в Улусе Джучи (Золотой Орде) // Ислам и мусульманская культура в Среднем Поволжье: история и современность / Отв. ред. Р.М. Мухаметшин. Казань: Фэн, 2006. С. 53
- Иванов, Кригер, 1988 — *Иванов В.А., Кригер В.А.* Курганы кыпчакского времени на Южном Урале (XII–88).
- Измайлов, 2012 — *Измайлов И.Л.* Принятие ислама в Улусе Джучи: причины и этапы исламизации // Ислам и власть в Золотой Орде / Ред. И.М. Миргалеев, Э.Г. Сайфетдинова. Казань: Институт истории им. Ш. Марджани АН РТ, 2012. С. 98-116.
- Измайлов, Усманов, 2009 — *Измайлов И.Л., Усманов М.А.* Ислам в Улусе Джучи // История татар с древнейших времен в семи томах. Том III: Улус Джучи (Золотая Орда). XIII - середина XV в. / Науч. ред. М.А. Усманов. Казань: Институт истории им. Ш. Марджани АН РТ, 2009. С. 599-617.
- Исхаков, Усманов, 2007 — *Исхаков Д.М., Измайлов И.Л.* Этнополитическая история татар (III - середина XVI вв.). Казань: Школа, 2007. 356 с.
- Калменов, 2019 — *Калменов М.Д.* Некрополь городища Жайык (по результатам археологических исследований в 2015 году) // Материалы Международной археологической конференции «Маргулановские чтения – 2019». Нур-Султан, 2019. С. 468–477.
- Калменов, 2014 — *Калменов М.Д.* Круглое погребальное сооружение с городища Жайык // Материалы IV Международной научной конференции «Кадырбаевские чтения – 2014». Актобе, 2014. С. 201–208.
- Калменов, Бижанова, 2015 — *Калменов М.Д., Бижанова А.Е.* Об одном погребении, найденном на городище Жайык // Материалы IV Всероссийской научно-практической конференции «Этнические взаимодействия на Южном Урале». Челябинск, 2015. С. 311–314.
- Калменов, 2016 — *Калменов М.Д.* Городище Жайык – памятник средневековой городской культуры (по результатам археологических изысканий 2012–2015 гг.). Уральск, 2016. С. 55–63.
- Кравец, 2002 — *Кравец В. В.* Раннемусульманские погребения кочевников в Среднем Подонье // Археологические памятники Восточной Европы / Отв. ред. А.Т. Синюк. Воронеж: ВГПУ, 2002. С. 193-199.
- Кригер, 2012 — *Кригер В.А.* Кочевники Западного Казахстана и сопредельных территорий в средние века (X–XIV вв.). Уральск: Евразийский союз ученых, 2012. 200 с.
- Кульпин, 2009 — *Кульпин Э.С.* Золотая Орда: Проблемы генезиса Российского государства. М.: ЛИБРОКОМ, 2009. 176 с.
- Кызласов, 1980 — *Кызласов И.Л.* Кыпчаки и восстания енисейских племён в XIII в. // Советская археология, 1980. № 2. С. 80–93.
- Мыськов, 2015 — *Мыськов Е.П.* Кочевники Волго-Донских степей в эпоху Золотой Орды. Волгоград: РАНХиГС, 2015. 484 с.
- Пилипчук, 2015 — *Пилипчук Я.В.* Дешт-и-Кыпчак на стыке цивилизаций. Уфа: Уфимский филиал МГГУ им. М.А. Шолохова, 2015. 247 с.
- Путешествия, 1993 — *Путешествия* в восточные страны Плато Карпини и Гильома де Рубрука. Серия: Путешествия. Открытия. Приключения. Алматы, 1993. 248 с.
- Смагулов, 2002 — *Смагулов Е.А.* Проблемы исследования средневековых городов в Уральской области // Известия МОН РК. Серия общественных наук, 2002. № 1. С. 91–103.
- Чаидзе, 2009 — *Чаидзе В.Н.* Средневековые кочевнические погребения в степном Прикубанье из раскопок конца XIX - начала XX вв. // Материалы и исследования по археологии Северного Кавказа. Вып. 10 / Отв. ред. Е.И. Нарожный. Армавир: Наследие Кубани, 2009. С. 116-126.
- Федоров-Давыдов, 1966 — *Федоров-Давыдов Г.А.* Кочевники Восточной Европы под властью золотоордынских ханов. М.: МГУ, 1966. 274 с.
- Федоров-Давыдов, 1984 — *Федоров-Давыдов Г.А.* Кочевнический курган XIV в. из Нижнего Поволжья (некоторые особенности погребального обряда средневековых кочевников) // Вопросы древней истории Южной Сибири. Абакан, 1984. С. 98–108.
- Халикова, 1986 — *Халикова Е.А.* Мусульманские некрополи Волжской Булгарии X – начала XIII в. Казань,

1986. 180 c.

References

- Baipakov, et al., 2002 — *Baipakov K.M., Smagulov E.A., Akhatov G.A.* Issledovanie srednevekovogo goroda v okrestnostyakh g. Uralska [Study of a medieval city in the vicinity of Uralsk] // *Voprosy istorii i arkheologii Zapadnogo Kazakhstana. Uralsk, 2002. No. 1. Pp. 72–75.* (In Russ.)
- Baipakov, et al., 2005 — *Baipakov K.M., Smagulov E.A., Akhatov G.A.* Srednevekovoe gorodishche Zhaiyk [The medieval settlement of Zhaiyk]. Almaty, 2005. (In Russ.)
- Bisembaev, Gutsalov, 1998 — *Bisembaev A.A., Gutsalov S.Yu.* Novye pamyatniki drevnikh i srednevekovykh kochevnikov Kazakhstanskogo Priural'ya [New monuments of ancient and medieval nomads of the Kazakhstan Pre-Urals] // *Ufimskii arkheologicheskii vestnik. Ufa, 1998. No. 1. Pp. 152–161.* (In Russ.)
- Bisembayev, 2003 — *Bisembayev A.A.* Arkheologicheskiye pamyatniki kochevnikov srednevekov'ya Zapadnogo Kazakhstana (VIII–XVIII vv.). Ural'sk: Poligrafservis, 2003. 232 s.
- Botalov, 1992 — *Botalov S.G.* Askizskii kurgan mongol'skogo vremeni Kula-Aigyr [Askiz mound of the Mongol period Kula-Aigyr] // *Rossiiskaya arkheologiya. 1992. No. 2. Pp. 230–239.* (In Russ.)
- Chkhaidze, 2009 — *Chkhaidze v. N.* sepulturae vaga Mediaevalis in regione adsurgit Kuban ex effossionibus nuper 19th – mane 20th saecula / / materiae et investigationis in archaeologia Caucasi Septentrionalis. Exitus. 10 / Ed. E.I. Narozhny edidit. Armavir: Kuban Hereditatem, 2009. Pp. 116–126.
- Fedorov-Davydov, 1966 — *Fedorov-Davydov G.A.* Kochevniki Vostochnoi Evropy pod vlast'yu zolotoordynskikh khanov [Nomads of Eastern Europe under the rule of the Golden Horde khans]. M.: MGU, 1966. 274 p. (In Russ.)
- Fedorov-Davydov, 1984 — *Fedorov-Davydov G.A.* Kochevnicheskii kurgan XIV v. iz Nizhnego Povolzh'ya (nekotorye osobennosti pogrebal'nogo obryada srednevekovykh kochevnikov) [A 14th-century nomadic mound from the Lower Volga region (some features of the medieval nomadic burial rite)] // *Voprosy drevnei istorii Yuzhnoi Sibiri. Abakan, 1984. Pp. 98–108.* (In Russ.)
- Garustovich, 2012 — *Garustovich G.N.* Religioznaya situatsiya v Zolotoy Orde glazami sovremennikov // *Islam i vlast' v Zolotoy Orde / Red. I.M. Mirgaleyev, E.G. Sayfetdinova. Kazan': Institut istorii im. SH. Mardzhani AN RT, 2012. S. 73–97.*
- Garustovich, 2012a — *Garustovich G.N.* Srednevekovyye avtory o rasprostranении islama v Uluse Dzhuchi // *Vestnik Akademii nauk RB. 2012a. T. 17. № 3. S. 55–61.*
- Iskakhov Et Usmanov, 2007 — *Iskakhov D.M., Izmailov I.I.* historia ethnopolitica Tatarorum (III–MEDIUM XVI saeculorum). 2007 Seminari Per I Maturandi. 356 p.
- Ivanov, Kriger, 1988 — *Ivanov V.A., Kriger V.A.* Kurgany kypchakskogo vremeni na Yuzhnom Urale (XII–XIV vv.) [Kipchak-period burial mounds in the Southern Urals (12th–14th centuries)]. M.: Nauka, 1988. 103 p. (In Russ.)
- Izmailov, 2006 — *Izmailov I.L.* Islam in Iochi Ulus (Aurea Horde) // *Islam et musulmanus Cultura In Regione Media Flumen: historia et Modernitas / Ed. R. M. Mukhametshin edidit. Kazan: Feng, 2006. Pp. 53–88.*
- Izmailov, 2012 — *Izmailov I.L.* Adoption De Insula In Jochi Ulus: Causae et Gradus Islamization // *Islam et potestas In Aurea Multitudine / Ed. Per I. M. Mirgaleev, E. G. Sayfetdinova. Kazan: Institutum Historiae nomine post Sh. Marjani, Academiae Scientiarum Reipublicae Tatarstaniae, 2012. Pp. 98–116.*
- Izmailov, Usmanov, 2009 — *Izmailov I.L., Usmanov M.A.* Islam In Iochi Ulus // *Historia Tatarorum ab antiquis temporibus in septem voluminibus. Iii volumine: Jochi Ulus (Aurea Multitudo). XIII–medium saeculum XV. / Scientia. Editio M.A. Usmanov. Kazan: Institutum Historiae nomine post Sh. Marjani, Academiae Scientiarum Reipublicae Tatarstaniae, 2009. Pp. 599–617.*
- Kalmenov, 2014 — *Kalmenov M.D.* Krugloe pogrebal'noe sooruzhenie s gorodishcha Zhaiyk [A round burial structure from the Zhaiyk settlement] // *Materialy IV Mezhdunarodnoi nauchnoi konferentsii “Kadyrbaevskie chteniya – 2014”. Aktobe, 2014. Pp. 201–208.* (In Russ.)
- Kalmenov, 2016 — *Kalmenov M.D.* Gorodishche Zhaiyk – pamyatnik srednevekovoi gorodskoi kul'tury (po rezul'tatam arkheologicheskikh izyskaniy 2012–2015 gg.) [The Zhaiyk settlement — a monument of medieval urban culture (based on archaeological research 2012–2015)]. Uralsk, 2016. 55–63 p. (In Russ.)
- Kalmenov, 2019 — *Kalmenov M.D.* Nekropol' gorodishcha Zhaiyk (po rezul'tatam arkheologicheskikh issledovaniy v 2015 godu) [Necropolis of the Zhaiyk settlement (based on the results of archaeological research in 2015)] // *Materialy Mezhdunarodnoi arkheologicheskoi konferentsii “Margulanovskie chteniya – 2019”. Nur-Sultan, 2019. Pp. 468–477.* (In Russ.)
- Kalmenov, Bizhanova, 2015 — *Kalmenov M.D., Bizhanova A.E.* Ob odnom pogrebenii, naidennom na gorodishche Zhaiyk [On one burial found at the Zhaiyk settlement] // *Materialy IV Vserossiiskoi nauchno-prakticheskoi konferentsii “Etnicheskie vzaimodeistviya na Yuzhnom Urale”. Chelyabinsk, 2015. Pp. 311–314.* (In Russ.)
- Khalikova, 1986 — *Khalikova E.A.* Musul'manskie nekropoli Volzhskoi Bulgarii X – nachala XIII v. [Muslim necropolises of Volga Bulgaria, 10th – early 13th centuries]. Kazan, 1986. 180 p. (In Russ.)
- Kravets, 2002 — *Kravets V. V.* sepulturae Musulmanae Primae nomadum In Regione Media Don // *archaeologica Situs Europae Orientalis / Ed. editio A. T. Sinyuk. Voronezh: VGPU, 2002. Pp. 193–199.*
- Krieger, 2012 — *Krieger V. A.* Nomades Kazakhstaniae Occidentalis et fines adiacentes Medio Aevo (X–XIV saecula). Uralsk: Unio Scientiarum Eurasiana, 2012. 200 paginae.
- Kyzlasov, 1980 — *Kyzlasov I.L.* Kypchaki i

vosstaniya eniseiskikh plemen v XIII v. [The Kipchaks and the uprisings of the Yenisei tribes in the 13th century] // Sovetskaya arkhеologiya. 1980. No. 2. Pp. 80–93. (In Russ.)

Kulpin, 2009 — *Kulpin E.S.* Aurea Multitudo: Problemata Genesis Civitatis russicae. M.: LIBROCOM, 2009. 176 p.

Pilipchuk, 2015 — *Philippchuk Ya.V.* Desh-i - Kipchak in confluentes civilizationes. Ufa: Ufa Ramus Universitatis Civitatis Moscuae ex nomine nuncupatur M. A. Sholokhova, 2015. 247 p.

Puteshestviya, 1993 — *Puteshestviya v vostochnye strany Plano Karpini i Gil’oma de Rubruka* [Travels to the Eastern Lands by Plano Carpini and William of Rubruck]. Series: Puteshestviya. Otkrytiya. Prikluyeniya. Almaty, 1993. 248 p. (In Russ.)

Smagulov, 2002 — *Smagulov E.A.* Problemy issledovaniya srednevekovykh gorodov v Uralskoi oblasti [Problems of studying medieval cities in the Ural region] // Izvestiya MON RK. Seriya obshchestvennykh nauk. No. 1. 2002. Pp. 91–103. (In Russ.)

Vasil'yev, 2009 — *Vasil'yev D.V.* Islamizatsiya i pogrebal'nyye obryady v Zolotoy Orde (arkheologo-statisticheskoye issledovaniye. Astrakhan': Astrakhanskiy universitet, 2009. 179 s.

Zhumaganbetov, 1995 — *Zhumaganbetov T.S.* Zolotoordynskie pamyatniki Stepnogo Priural'ya [Golden Horde monuments of the Steppe Pre-Urals] // Izvestiya NAN RK. Seriya obshchestvennykh nauk. 1995. No. 4. Pp. 32–34. (In Russ.)

CONTENTS

HISTORIOGRAPHY AND SOURCE STUDIES

Ermakhanova R.B., Dukenbayeva Z.O. SHERKHAN MURTAZA’S DIARY ENTRIES AS A HISTORICAL SOURCE OF THE EARLY PERIOD OF INDEPENDENT KAZAKHSTAN.....	1260
Karatayev A.A., Sabitov Zh.M. THE KAZAKH KHANATE IN CHINESE HISTORIOGRAPHY.....	1276
Toraigyrov E.M. KAZAKH-DZUNGARIAN AND KAZAKH-KALMYK RELATIONS IN THE 20TH YEARS OF THE 18TH CENTURY.....	1287

HISTORY

Kabuldinov Z.E. ABAI KUNANBAIULY – A GREAT POET, THE FOUNDER OF KAZAKH WRITTEN LITERATURE.....	1299
Abenova G.A. FROM THE HISTORY OF KAZAKHS DEFENDING TRADITIONAL NOMADIC SETTLEMENTS ON THE RIGHT BANK OF THE IRTYSH RIVER IN THE CONDITIONS OF THE WEAKENING OF THE DZUNGARS (MID-1750S).....	1310
Aitimbaev A., Sandybayeva A. HISTORY OF POLITICAL REPRESSIONS: THE FATES OF INDIVIDUALS IN SOUTH KAZAKHSTAN.....	1326
Asilguzhin R.R., Ryskildin A.Kh., Asylguzhin A.R. ARAB-MUSLIM HISTORIOGRAPHICAL TRADITION ABOUT THE BASHKURTS IN THE MIDDLE EAST.....	1343
Akhmet Sh., Oshan Zh., Qadilbek M. THE MIGRATION OF THE UAQ CLAN TO THE ALTAI REGION (BASED ON GENEALOGICAL AND HISTORICAL SOURCES).....	1358
Zhetpisbay N., Shotanova G., Satenova M. THE IMPACT OF THE 1868 REFORM ON THE TRADITIONAL KAZAKH SOCIETY: ADMINISTRATIVE TRANSFORMATIONS AND RELIGIOUS POLICY.....	1376
Ibragimov M.A., Ismailov S.S., Aitmukhambetov A.A. FORMATION AND ADAPTATION OF THE GERMAN POPULATION IN THE TARANOV DISTRICT OF KOSTANAY REGION DURING THE 1940S.....	1393
Krasnobayeva N., Aubakirova Zh. THE SYSTEM OF CORRECTIONAL LABOR CAMPS IN EASTERN KAZAKHSTAN: RECONSTRUCTION BASED ON NEW ARCHIVAL SOURCES.....	1412
Musagaliyeva A.S. GERMANS-DEPRIVED OF RIGHTS IN AKMOLINSK REGION (1928 – EARLY 1930S).....	1430
Mukhatova O.Kh., Doskarayeva A.A. 17TH-CENTURY KAZAKH-BUKHARA RELATIONS IN THE REPORTS OF RUSSIAN AMBASSADORS.....	1444
Stolyarova E.O., Omirzak T.E., Ualtayeva A.S. FAMILY AND FERTILITY IN THE CONDITIONS OF MODERNIZATION.....	1459
Suleimenova D.K., Zhumabayeva A.A. THE IMAGE OF TOKHTAMYSH KHAN IN TIMURID SOURCES.....	1474
Tleubayev Sh.B., Konkabayeva A.N. SOME HISTORIOGRAPHICAL ASPECTS OF THE HISTORY OF THE 1916 UPRISING IN THE SEMIRECHESK REGION.....	1487
Shashayeva M.A., Kozybayeva M.M. THE PROBLEM OF EQUALITY OF KAZAKH WOMEN IN SCIENTIFIC AND LITERARY WORKS OF THE ALASH INTELLIGENTSIA OF THE EARLY 20TH CENTURY.....	1504

ETHNOLOGY/ANTHROPOLOGY

Kalmenov M., Bizhanova A. EARTH BURIAL GROUNDS LOCATED IN THE CENTRAL SECTOR OF THE NECROPOLIS OF THE ZHAYIK SETTLEMENT (BASED ON THE RESULTS OF ARCHAEOLOGICAL RESEARCH IN 2015).....	1518
Toktabay A.U., Dossymbetov N.A. SOME ASPECTS OF THE AGRICULTURAL OF KAZAKHS.....	1530
Umitkaliyev U., Duysenbai D., Kassenali A. SARYTAU RITUAL AND BURIAL COMPLEX (RESULTS OF THE 2021 ARCHAEOLOGICAL INVESTIGATIONS).....	1545

МАЗМҰНЫ

ТАРИХНАМА ЖӘНЕ ДЕРЕКТАНУ

Ермаханова Р.Б., Дүкенбаева З.О. ШЕРХАН МҰРТАЗАНЫҢ КҮНДЕЛІК ЖАЗБАЛАРЫ ҚАЗАҚСТАН ТӘУЕЛСІЗДІГІ АЛҒАШҚЫ КЕЗЕҢІНІҢ ТАРИХИ ДЕРЕККӨЗІ РЕТІНДЕ.....	1260
Қаратаев Ә., Сабитов Ж. ҚАЗАҚ ХАНДЫҒЫ ТУРАЛЫ ҚЫТАЙ ТАРИХНАМАСЫ.....	1276
Торайғыров Е.М. XVIII ҒАСЫРДЫҢ 20-ЖЫЛДАРЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ-ЖОҢҒАР ЖӘНЕ ҚАЗАҚ-ҚАЛМАҚ ҚАТЫНАСТАРЫ.....	1287

ТАРИХ

Қабылдинов З.Е. АБАЙ ҚҰНАНБАЙҰЛЫ – ҰЛЫ АҚЫН, ҚАЗАҚ ЖАЗБА ӘДЕБИЕТІНІҢ НЕГІЗІН ҚАЛАУШЫ.....	1299
Абенова Г.А. ЖОҢҒАРЛАРДЫҢ ӘЛСІРЕУІ ЖАҒДАЙЫНДА ҚАЗАҚТАРДЫҢ ЕРТИСТІҢ ОҢ ЖАҒАЛАУЫНДАҒЫ ДӘСТҮРЛІ ҚОНЫСТАРЫН ҚОРҒАУ ТАРИХЫНАН (1750-ЖЫЛДАРДЫҢ ОРТАСЫ).....	1310
Айтмұбаев А.Т., Сандыбаева А.Д. САЯСИ ҚУҒЫН-СҮРГІН ТАРИХЫ: ОҢТҮСТІК ҚАЗАҚСТАН ТҰЛҒАЛАРЫНЫҢ ТАҒДЫРЫ.....	1326
Асылғужин Р.Р., Рыскильдин А.Х., Асылғужин А.Р. ТАЯУ ШЫҒЫСТАҒЫ БАШҚҰРТТАР ТУРАЛЫ АРАБ-МҰСЫЛМАН ТАРИХНАМАЛЫҚ ДӘСТҮРІ.....	1343
Ахмет Ш., Ошан Ж., Қадылбек М. УАҚТАРДЫҢ АЛТАЙ Өңіріне қоныстануы (ШЕЖІРЕЛІК ЖӘНЕ ТАРИХИ ДЕРЕКТЕР НЕГІЗІНДЕ).....	1358
Жетпісбай Н., Шотанова Ғ., Сатенова М. 1868 ж. РЕФОРМАНЫҢ ДӘСТҮРЛІ ҚАЗАҚ ҚОҒАМЫНА ӘСЕРІ: ӘКІМШІЛІК ӨЗГЕРІСТЕР МЕН ДІН САЯСАТЫ.....	1376
Ибрагимов М.А., Исмаилов С.С., Айтмұхамбетов А.А. 1940-ЖЫЛДАРДАҒЫ ҚОСТАНАЙ ОБЛЫСЫ ТАРАН АУДАНЫНДАҒЫ НЕМІС ХАЛҚЫНЫҢ ҚАЛЫПТАСУЫ МЕН БЕЙІМДЕЛУІ.....	1393
Қраснобаева Н.Л., Аубакирова Ж.С. ШЫҒЫС ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ЕҢБЕКПЕН ТҮЗЕУ ЛАГЕРЬЛЕРІНІҢ ЖҮЙЕСІ: ЖАҢА МҰРАҒАТТЫҚ КӨЗДЕРІ НЕГІЗІНДЕ ҚАЛПЫНА КЕЛТПІРУ.....	1412
Мұсағалиева А.С. АҚМОЛА ОБЛЫСЫНДАҒЫ «САЙЛАУ ҚҰҚЫҒЫНАН АЙЫРЫЛҒАН» НЕМІСТЕР (1928 Ж. – 1930 Ж. БАСЫ).....	1430
Мұхатова О.Х., Досқараева А.А. ОРЫС ЕЛШІЛЕРІНІҢ ЕСЕПТЕРІНДЕГІ XVII ҒАСЫРДАҒЫ ҚАЗАҚ-БҰХАР ҚАРЫМ-ҚАТЫНАСТАРЫ.....	1444
Столярова Э.О., Өмірзақ Т.Е., Уалтаева А.С. ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ЖАҢҒЫРТУ ЖАҒДАЙЫНДАҒЫ ОТБАСЫ ЖӘНЕ ТҮУ ДЕҢГЕЙІ.....	1459
Сүлейменова Д.Қ., Жумабаева А.А. ТИМУРИДТІК ДЕРЕККӨЗДЕРДЕГІ ТОҚТАМЫС – ХАН БЕЙНЕСІ.....	1474
Тілеубаев Ш.Б., Қоңқабаева А.Н. ЖЕТІСУ ОБЛЫСЫНДАҒЫ 1916 ЖЫЛҒЫ КӨТЕРЛІС ТАРИХЫНЫҢ ТАРИХНАМАСЫНЫҢ КЕЙБІР АСПЕКТІЛЕРІ.....	1487
Шашаева М.А., Қозыбаева М.М. XX ҒАСЫРДЫҢ БАСЫНДАҒЫ АЛАШ ЗИЯЛЫЛАРЫНЫҢ ҒЫЛЫМИ ЖӘНЕ ӘДЕБИ ЕҢБЕКТЕРІНДЕГІ ҚАЗАҚ ӘЙЕЛДЕРІ ТЕНДІГІ МӘСЕЛЕСІ.....	1504

ЭТНОЛОГИЯ/АНТРОПОЛОГИЯ

Калменов М.Д., Бижанова А.Е. ЖАЙЫҚ ҚАЛАШЫҒЫ ҚОРЫМЫНЫҢ ОРТАЛЫҚ БӨЛІМІНДЕГІ ЖЕРЛЕУ ОРЫНДАРЫ (2015 ЖЫЛЫ АРХЕОЛОГИЯЛЫҚ ЗЕРТТЕУЛЕРДІҢ НӘТИЖЕЛЕРІ БОЙЫНША).....	1518
Тоқтабай А.У., Досымбетов Н.А. ҚАЗАҚТАРДЫҢ ЕГІНШІЛІК МӘДЕНИЕТІНІҢ КЕЙБІР ҚЫРЛАРЫ.....	1530
Үмітқалиев Ұ., Дүйсенбай Д., Қасенәлі А. САРЫТАУ ҒҰРЫПТЫҚ-ЖЕРЛЕУ КЕШЕНІ (2021 ЖЫЛҒЫ АРХЕОЛОГИЯЛЫҚ ЗЕРТТЕУЛЕРДІҢ НӘТИЖЕЛЕРІ).....	1545

СОДЕРЖАНИЕ

ИСТОРИОГРАФИЯ И ИСТОЧНИКОВЕДЕНИЕ

Ермаханова Р.Б., Дукенбаева З.О. ДНЕВНИКОВЫЕ ЗАПИСИ ШЕРХАНА МҰРТАЗЫ КАК ИСТОРИЧЕСКИЙ ИСТОЧНИК РАННЕГО ПЕРИОДА НЕЗАВИСИМОГО КАЗАХСТАНА.....	1260
Каратаев А.А., Сабитов Ж.М. КАЗАХСКОЕ ХАНСТВО В КИТАЙСКОЙ ИСТОРИОГРАФИИ.....	1276
Торайгыров Е.М. КАЗАХСКО-ДЖУНГАРСКИЕ И КАЗАХСКО-КАЛМЫЦКИЕ ОТНОШЕНИЯ В 20-Е ГОДЫ XVIII ВЕКА.....	1287

ИСТОРИЯ

Кабульдинов З.Е. АБАЙ КУНАНБАЙУЛЫ – ВЕЛИКИЙ ПОЭТ, ОСНОВОПОЛОЖНИК КАЗАХСКОЙ ПИСЬМЕННОЙ ЛИТЕРАТУРЫ.....	1299
Абенова Г.А. ИЗ ИСТОРИИ ОТСТАИВАНИЯ КАЗАХАМИ ТРАДИЦИОННЫХ КОЧЕВИЙ НА ПРАВОБЕРЕЖЬЕ ИРТЫША В УСЛОВИЯХ ОСЛАБЛЕНИЯ ДЖУНГАР (СЕРЕДИНА 1750-Х ГОДОВ).....	1310
Айтгимбаев А.Т., Сандыбаева А.Д. ИСТОРИЯ ПОЛИТИЧЕСКИХ РЕПРЕССИЙ: СУДЬБЫ ЛИЧНОСТЕЙ ЮЖНОГО КАЗАХСТАНА.....	1326
Асылгужин Р.Р., Рыскильдин А.Х., Асылгужин А.Р. АРАБО-МУСУЛЬМАНСКАЯ ИСТОРИОГРАФИЧЕСКАЯ ТРАДИЦИЯ О БАШКУРТАХ НА БЛИЖНЕМ ВОСТОКЕ.....	1343
Ахмет Ш., Ошан Ж., Кадылбек М. ИСТОРИЯ ПЕРЕСЕЛЕНИЯ РОДА УАК В АЛТАЙСКИЙ РЕГИОН (НА ОСНОВЕ ШЕЖИРЕ И ИСТОРИЧЕСКИХ ИСТОЧНИКОВ).....	1358
Жетписбай Н., Шотанова Г., Сатенова М. ВЛИЯНИЕ РЕФОРМЫ 1868 г. НА ТРАДИЦИОННОЕ ОБЩЕСТВО КАЗАХОВ: АДМИНИСТРАТИВНЫЕ ПРЕОБРАЗОВАНИЯ И РЕЛИГИОЗНАЯ ПОЛИТИКА.....	1376
Ибрагимов М.А., Исмаилов С.С., Айтмухамбетов А.А. ФОРМИРОВАНИЕ И АДАПТАЦИЯ НЕМЕЦКОГО НАСЕЛЕНИЯ В ТАРАНОВСКОМ РАЙОНЕ КОСТАНАЙСКОЙ ОБЛАСТИ В 1940-Е ГОДЫ.....	1393
Краснобаева Н.Л., Аубакирова Ж.С. СИСТЕМА ИСПРАВИТЕЛЬНО-ТРУДОВЫХ ЛАГЕРЕЙ В ВОСТОЧНОМ КАЗАХСТАНЕ: РЕКОНСТРУКЦИЯ ПО НОВЫМ АРХИВНЫМ ИСТОЧНИКАМ.....	1412
Мусагалиева А.С. НЕМЦЫ-ЛИШЕНЦЫ В АКМОЛИНСКОЙ ОБЛАСТИ (1928 Г. – В НАЧАЛЕ 1930 ГГ.).....	1430
Мухатова О.Х., Доскараева А.А. КАЗАХСКО-БУХАРСКИЕ ОТНОШЕНИЯ XVII ВЕКА В ОТЧЕТАХ РУССКИХ ПОСЛОВ.....	1444
Столярова Э.О., Омирзак Т.Е., Уалтаева А.С. СЕМЬЯ И РОЖДАЕМОСТЬ В УСЛОВИЯХ МОДЕРНИЗАЦИИ КАЗАХСТАНА.....	1459
Сулейменова Д.К., Жумабаева А.А. ОБРАЗ ТОКТАМЫШ ХАНА В ТИМУРИДСКИХ ИСТОЧНИКАХ.....	1474
Тлеубаев Ш.Б., Конкабаева А.Н. НЕКОТОРЫЕ ИСТОРИОГРАФИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ИСТОРИИ ВОССТАНИЯ 1916 ГОДА В СЕМИРЕЧЕНСКОЙ ОБЛАСТИ.....	1487
Шашаева М.А., Козыбаева М.М. ПРОБЛЕМА РАВЕНСТВА КАЗАХСКИХ ЖЕНЩИН В НАУЧНЫХ И ЛИТЕРАТУРНЫХ ПРОИЗВЕДЕНИЯХ АЛАШСКОЙ ИНТЕЛЛИГЕНЦИИ НАЧАЛА XX ВЕКА.....	1504

ЭТНОЛОГИЯ/АНТРОПОЛОГИЯ

Калменов М.Д., Бижанова А.Е. ГРУНТОВЫЕ МОГИЛЬНИКИ, РАСПОЛОЖЕННЫЕ НА ЦЕНТРАЛЬНОМ СЕКТОРЕ НЕКРОПОЛЯ ГОРОДИЩА ЖАЙЫК (ПО РЕЗУЛЬТАТАМ АРХЕОЛОГИЧЕСКИХ ИССЛЕДОВАНИЙ В 2015 ГОДУ).....	1518
Токтабай А.У., Досымбетов Н.А. НЕКОТОРЫЕ АСПЕКТЫ ЗЕМЛЕДЕЛЬЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ КАЗАХОВ.....	1530
Умиткалиев У., Дуйсенбай Д., Касенали А. САРЫТАУСКИЙ ПОМИНАЛЬНО-ПОГРЕБАЛЬНЫЙ КОМПЛЕКС (РЕЗУЛЬТАТЫ АРХЕОЛОГИЧЕСКИХ ИССЛЕДОВАНИЙ 2021 ГОДА).....	1545

ASIAN JOURNAL “STEPPE PANORAMA”

2025. 12 (5)

Бас редактор:
Қабылдинов З.Е.

Компьютерде беттеген:
Копеева С.Ж.

Құрылтайшысы және баспагері:

Қазақстан Республикасы Ғылым және жоғары білім министрлігі Ғылым комитеті
Ш.Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институты ШЖҚ РМК

Редакция мен баспаның мекен-жайы:

050010, Қазақстан Республикасы, Алматы қ., Шевченко көш., 28-үй
ҚР ҒЖБМ ҒК Ш.Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институты ШЖҚ РМК

Журнал сайты: <https://ajspiiie.com>

Ш.Ш. Уәлиханов ат. ТЖЭИ басылған:

050010 Қазақстан Республикасы, Алматы қ., Шевченко көш., 28-үй